

Ongelijke opvattingen

PROMOTIE

HOE GROTER DE SOCIALE ONGELIJKHEID, DES TE GROTER HET GELOOF DAT DEZE EEN GEVOLG IS VAN INDIVIDUELE VERDIENSTEN. **JONATHAN MIJS**, PROMOVENDUS AAN HARVARD UNIVERSITY, ZOCHT NAAR EEN VERKLARING VOOR DEZE OGENSCHIJNLIJKE TEGENSTELLING.

tekst TAKE SIPMA beeld PIXABAY.COM

JONATHAN MIJS VROEG zich af waar de ongelijkheidsparadox vandaan komt, en onderzocht hoe verklaringen voor ongelijkheid worden gevormd. Vanuit de sociale psychologie stuitte hij op de gangbare verklaring dat iemands duiding van ongelijkheid gebaseerd is op de eigen sociaal-economische positie: succesvolle mensen schrijven ongelijkheid toe aan het individu, minder succesvolle mensen aan structurele factoren die buiten hun bereik liggen.

Dit sociaal-psychologische perspectief schiet echter tekort in het verklaren van verschillen tussen individuen en biedt geen verklaring voor veranderingen in opvattingen door de tijd heen. In zijn proefschrift presenteert Mijs een sociologisch perspectief, waarmee hij onderzoekt in hoeverre opvattingen over ongelijkheid worden gevormd door de (veranderende) sociale omgeving waarin men opgroeit.

Denken mensen die in een sociaal-economisch en etnisch homogene omgeving opgroeien – wat vaker voorkomt in meer ongelijke samenlevingen – anders over de oorzaken van ongelijkheid dan mensen in een meer heterogene omgeving? De bevin-

dingen zijn te lezen in zijn proefschrift *Institutions as Inferential Spaces: How People Learn About Inequality*, dat Mijs op 2 mei verdedigde aan Harvard University.

NAASTE OMGEVING

Mijs ontwikkelde een theoretisch model om stap voor stap inzichtelijk te maken hoe opvattingen over ongelijkheid worden gevormd. Om te beginnen veronderstelt hij dat opvattingen gebaseerd zijn op de gepercipieerde oorzaken van maatschappelijke ongelijkheid. Vervolgens stelt hij dat die gepercipieerde oorzaken afhankelijk zijn van ervaringen in de jeugd en het dagelijks leven. Als men merkt dat de één harder werkt dan de ander, en ziet dat dat meer oplevert, zal men het resultaat logischerwijs toeschrijven aan het individu.

Waar nagenoeg iedereen kan zien dat er verschillen bestaan in inzet en kennis, zijn structurele oorzaken buiten het bereik van het individu vaak minder goed te zien. Die factoren komen pas aan het licht door concrete gebeurtenissen in iemands leven. 'Het moment waarop een kind zich bewust wordt van zijn huidskleur door een racistische bejegening; de toetsperiode waarin de halve klas met privélessen werd

klaargestoomd die de rest niet kon betalen; het baantje bij de firma van je oom, terwijl het merendeel van je vrienden werkloos thuis zit.' Dit zijn enige voorbeelden die Mijs weet op te sommen.

Waarom ziet de één wél de invloed van structurele factoren en de ander niet? Hier komt de rol van de sociale omgeving in beeld. De buurt waar men woont en de school waar men naartoe gaat, bepaalt in sterke mate met wie men in contact komt. Deze contacten zorgen er weer voor dat mensen (structurele) verschillen daadwerkelijk ervaren. Als iedereen op school welgestelde ouders heeft, ziet men niet hoe dat tot verschillen in schoolprestaties zou kunnen leiden. "Hoe meer verschillen we zelf aan den lijve ervaren of in onze naaste omgeving waarnemen, des te beter zicht krijgen we op de wijze waarop onze levensloop bepaald wordt door enerzijds onze eigen inspanningen en anderzijds de hulp en hinder die het product is van onze genen, opvoeding en sociale omgeving," licht Mijs toe.

Dit brengt hem tot de centrale stelling van zijn proefschrift: mensen die opgroeien in een sociaal-economisch en etnisch homogene omgeving, hebben minder oog voor structurele factoren en meer oog voor

individuele factoren dan mensen die opgroeien in een meer heterogene omgeving.

EMPIRISCHE STUDIES

Aan de hand van vier empirische studies vindt Mijs steun voor zijn centrale veronderstelling. In één van die studies legt hij Amerikanen voor of men vindt dat de toelating tot de universiteit rechtvaardig verloopt. Hij varieert in de voorgeschotelde informatie over het beslissingsproces. De resultaten laten zien dat mensen minder geneigd zijn te geloven dat individuele verdiensten de oorzaak zijn als de universiteiten meer kinderen uit rijke families toelaten. Opvallend is dat dit effect aanzienlijk minder sterk is onder respondenten die in een etnisch en sociaal-economisch homogene omgeving zijn opgegroeid. Blijkbaar zien respondenten het voortrekken van rijke families beter als men dit herkent uit ervaringen uit het eigen leven.

Zou dit kunnen betekenen dat niet alleen de eigen verdiensten, maar ook structurele factoren overschat kunnen worden? Mijs antwoordt instemmend: "Iemand die in een gemengde stadswijk opgroeit zou inderdaad een gevoeligheid kunnen ontwikkelen voor structurele ongelijkheid waardoor hij of zij soms ongelijke behandeling denkt te zien, waar daar in werkelijkheid geen sprake van is. Anderzijds is iemand die opgroeit in een homogene omgeving eerder geneigd te onderschatten hoe sterk iemands sociale achtergrond zijn of haar levensloop beïnvloedt."

VERANDERDE OPVATTINGEN

In een andere studie onderzoekt Mijs hoe Amerikaanse studenten sociale ongelijkheid verklaren en onder welke omstandigheden iemand van mening verandert. Door studenten door de tijd heen te volgen kan hij een koppeling maken tussen de al dan niet veranderde opvattingen van studenten en de samenstelling van hun klas, vriendengroep en de sociale en etnische herkomst van hun kamergenoten. In een meer homogene omgeving groeit de overtuiging dat individuele oorzaken ten grondslag liggen aan ongelijkheid, en in meer heterogene omgevingen groeit het geloof in structurele oorzaken.

Tot slot onderzoekt Mijs op basis van PISA-data uit 24 westerse landen wat jongeren zien als de oorzaak van hun eigen schoolprestaties: als in het betreffende nationale onderwijsstelsel klassen in grotere mate

worden ingedeeld op niveau en meer etnisch gesegregeerd zijn, zoeken leerlingen de oorzaak van zowel hun succes als hun falen voornamelijk bij henzelf, en wordt de schuld minder bij de docent of bij pech gelegd.

BUITEN AMERIKA

Al met al laten zijn resultaten zien dat hoe homogener de omgeving, hoe minder men oog heeft voor structurele oorzaken. In de VS gaat groeiende ongelijkheid gepaard met een homogenisering van de sociale omgeving, wat maakt dat men langzamerhand blind wordt voor de structurele oorzaken van ongelijkheid. Of deze bevindingen buiten Amerika standhouden, zal Mijs verder gaan onderzoeken in zijn nieuwe baan aan de London School of Economics, maar toch wil hij al wat dieper ingaan op de situatie in ons land: "Hoewel Nederlanders een meer kritische kijk hebben op sociale ongelijkheid dan Amerikanen, zijn er grote verschillen tussen de meer gemengde grote steden en de meer homogene delen van het land." Mogelijk heeft dit ook invloed gehad op het stemgedrag tijdens de afgelopen verkiezingen: "Sociale ongelijkheid was een belangrijk thema bij deze verkiezingen voor bepaalde partijen. De mate waarin mensen zich in dat thema herkenden en dat in het stemlokaal lieten blijken, zou best eens kunnen samenhangen met de sociale omgeving waarin mensen wonen en zijn opgegroeid." ✕

Waarom ziet de één wél *de invloed van structurele factoren* en de ander niet?